

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ РЕГУЛЮЮЧОГО ФІНАНСОВОГО ВПЛИВУ НА ХАРАКТЕР ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СФЕРІ АПК

Розглянуто методичні підходи до оцінки результативності господарювання в сфері АПК на основі фінансової підтримки, визначаються показники ефективності господарювання суб'єктів аграрного виробництва з урахуванням регулюючого фінансового впливу, пропонуються структура та зміст фінансово-ресурсної стратегії для сільгоспвиробників Вінницької області в розрізі адміністративних районів.

Постановка проблеми. Продовольча та, в значній мірі, фінансова безпека країни, підвищення соціальних стандартів життя громадян залежать від ефективного розвитку аграрного виробництва. Поряд з цим, сільське господарство є однією з найменш конкурентоспроможних галузей економіки, його функціонування, значною мірою, залежить від державної підтримки. Така підтримка має враховувати вплив загальноекономічної кризи, спад реального рівня доходів населення, високу інфляцію, диспаритет цін на сільськогосподарську та промислову продукцію для сільського господарства, недосконалість кредитно-фінансової системи та інше.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання особливостей застосування різних форм державного регулювання фінансового забезпечення галузей та виробництв у сфері АПК ґрунтовно розглядаються у працях відомих вчених-аграрників: Анічина Л.М., Андрусенко Г.О., Галушка В.О. [6], Білика Ю.А. [2], Бородіної О.М. [3], Калетніка Г.М., Мазура А.Г. [4], Кваші С.М. [5], Могильного О.М. [7], Присяжнюка М.В., Зубця М.В., Саблука П.Т. [1], Скидана О.В. [8] та інших. Проте, теоретичні та методологічні аспекти проблеми застосування фінансових важелів механізму державної підтримки аграрного виробництва залишаються недостатньо дослідженими і потребують подальшого поглибленого опрацювання.

Метою дослідження є обґрунтування методичних підходів до оцінки ефективності регулюючого фінансового впливу на характер економічної діяльності у сфері АПК.

Об'єкт та методика дослідження

Об'єктом дослідження є процес оцінки ефективності фінансового забезпечення галузей та виробництв у сфері АПК.

Для визначення рівня державної підтримки аграрних товаровиробників використані методичні підходи, які ґрунтуються на обчисленні приросту прибутку у результаті зростання рівня державної підтримки та визначенні відносної економії від зниження собівартості продукції чи послуг. При обґрунтуванні механізму фінансово-ресурсного забезпечення сільськогосподарських підприємств регіону на основі методики рангової кореляції визначено ефективність залучення, використання та управління фінансовими ресурсами сільськогосподарських підприємств в розрізі адміністративних районів. При оцінці доцільності фінансової підтримки на рівні сільськогосподарських підприємств застосовано виробничу функцію в темповій формі, яка пов'язує вихід продукції через темпи зміни двох факторів: затрат капіталу та праці.

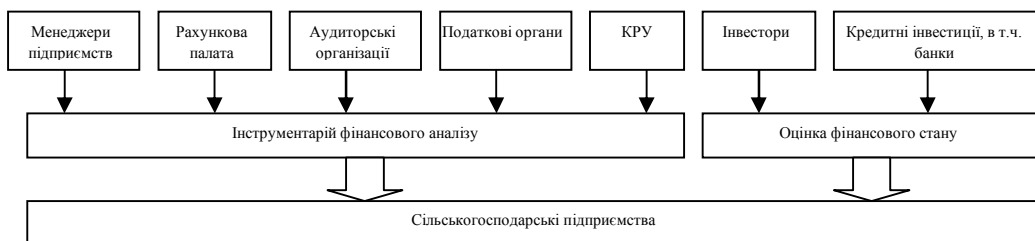
Результати досліджень. У сучасних економічних умовах фінансовий стан аграрних товаровиробників характеризується, насамперед, низькою платоспроможністю переважної їх кількості. Слід також відмітити, що прогресуюче зростання усіх видів неплатежів було викликано підвищенням цін на продукцію з одночасним зниженням обсягів виробництва. Це, в свою чергу, визначило структуру оборотних коштів тих підприємств АПК, де почав переважати залучений капітал.

У таких умовах переважна кількість підприємств опинилася перед вибором: розрахуватися своєчасно за зобов'язаннями, але тоді не залишиться коштів для здійснення поточної діяльності, чи продовжувати діяльність, але тоді оплата за зобов'язаннями відкладеться на наступні періоди. В результаті, «заморожування» коштів у дебіторській заборгованості чи неможливість розрахуватися за власними зобов'язаннями паралізують нормальний динамічний процес діяльності аграрних підприємств, а наслідком стає їх неплатоспроможність.

Практика господарювання свідчить, що створена у процесі ринкової трансформації фінансова система не забезпечує руху фінансових потоків, сприятливих для галузей АПК. Це особливо важливо для кредиторів, оскільки останні вимагають об'єктивної оцінки фінансового стану позичальників в умовах нестабільного зовнішнього середовища. Орієнтація вітчизняної практики на традиційні методи фінансово-економічного аналізу, що ґрунтуються на статичному фінансовому аналізі звітності, не дає об'єктивної картини фінансового стану позичальників. Основним недоліком зразків фінансової звітності є неможливість відстежити динаміку грошових потоків, що ставить під

сумнів їх об'єктивність. Це тим більш важливо, оскільки більшість сільгосп підприємств приховують свої доходи, щоб уникнути сплати податків і прискорити процес збуту готової продукції [1].

Методичні рекомендації щодо визначення доцільності регулювання фінансових відносин у системі аграрного виробництва, так чи інакше, розпочинаються із розширення сфери застосування інструментів фінансово-економічного аналізу, зокрема, оцінки фінансового стану аграрних підприємств, оскільки банківське кредитування набуває дедалі більшого значення у формуванні їх капіталів (рис. 1).

Рис. 1. Інструментарій фінансового аналізу в процесі оцінки фінансового стану аграрних підприємств

Джерело: власні дослідження.

Реалізація зазначених інструментів в аналітичній роботі вимагає визначення конкретних методик і показників господарської діяльності при умові їх фінансової підтримки. У цьому плані, наприклад, для визначення рівня державної підтримки сільгоспвиробників вітчизняна пропонує два основних методичних підходи [2]. Перший із них ґрунтується на обчисленні приросту прибутку ($\Delta\Pi$) у результаті зростання державної підтримки

$$\Delta\Pi = \sum_{i=1}^n (C_{i_2} - C_{i_1})O_{i_2} - \sum_{i=1}^n (C_{i_1} - C_{i_1})O_{i_1},$$

де: C_{i_1} , C_{i_2} – ціна i -го виду продукції відповідно до i після зростання державної підтримки;

C_{i_1} , C_{i_2} – собівартість одиниці i -го виду продукції відповідно до i після зростання державної підтримки;

O_{i_1} , O_{i_2} – обсяг виробництва i -го виду продукції відповідно до i після зростання державної підтримки.

Другий показник за призначенням використовується для визначення відносної економії від зниження собівартості продукції чи послуг (ΔZ_m)

$$\Delta Z_m = \sum_{i=1}^n (Z_{m_1} - Z_{m_2})O_{i_2},$$

де: Z_{m1} , Z_{m2} – рівні матеріальних витрат на i -й вид продукції, робіт чи послуг відповідно до i після зростання державної підтримки.

Не менш важливо визначити залежність фінансового регулювання сфери АПК і на регіональному рівні. Наприклад, для розробки стратегії фінансово-ресурсного забезпечення сільськогосподарських підприємств Вінницької області на основі визначеної методики рангової кореляції нами було визначено ефективність залучення, використання та управління фінансовими ресурсами сільськогосподарських підприємств в разі адміністративних районів.

Для цього за основу було прийнято базовий та перспективний варіанти фінансово-ресурсної стратегії з визначенням сукупності аграрних підприємств в адміністративних районах області (таблиця 1).

Для розрахунків було використано таку формулу:

$$P_{ij} = \frac{CZ_{ij}}{\sum CZ_{ij}},$$

де: P_{ij} – рейтинг j – го показника i -ої групи; CZ_{ij} – ступінь забезпечення j -го показника i -ої групи за обраною шкалою; $\sum CZ_{ij}$ – сума чисел ступенів забезпечення j -го показника i -ої групи в межах вибірки.

Місце адміністративного району у вибірці показує середньозважена оцінка за обраною групою показників, яка визначається за формулою

$$\bar{P} = \sum(CZ_{ij} + P_{ij}),$$

де $\bar{P}$ – середня оцінка за групою показників.

В результаті проведених групувань утворюються два паралельні ряди, розраховані за фінансовим і управлінським компонентами. За методом паралельних рядів, з урахуванням ринкової кореляції є можливість встановити рівень взаємозалежності паралельних рядів рангових показників. Ранговий коефіцієнт кореляції визначимо за формулою Спірмена

$$R = 1 - \frac{\delta \sum d^2}{n(n^2 - 1)},$$

де R – коефіцієнт кореляції рангів; d – різниця між величинами рангів у досліджуваних рядах; n – кількість показників.

Таблиця 1. Основні складові фінансово-ресурсної стратегії для сільськогосподарських підприємств різного рівня фінансового забезпечення

№ з/п	Показники	Групи підприємств		
		I	II	III
1.	Базова стратегічна альтернатива	Скорочення	Обмежене зростання	Зростання
1.1.	Мета	Забезпечення виходу із кризового стану	Забезпечення стабільної діяльності	Забезпечення розширеного економічного відтворення
1.2.	Завдання	Скорочення збиткових видатків діяльності, щорічне зростання прибутковості	Посилення конкурентних позицій. Щорічне зростання прибутковості	Посилення впливу на ринки. Збільшення ринкової частки. Стабілізація прибутковості
2.	Фінансово-ресурсна стратегія	Підвищення ефективності управління фінансовими ресурсами середнього рівня	Підвищення ефективності управління фінансовими ресурсами до високого рівня	Підтримка високого рівня ефективності управління фінансовими ресурсами
2.1.	Мета	Підвищення стійкості фінансового стану	Стабілізація стійкості фінансового стану	Підтримка стійкості фінансового стану
2.2.	Завдання	Побудова фінансової структури управління. Зниження фінансової залежності. Підвищення інвестиційної привабливості	Побудова фінансової структури управління. Розширення власних джерел фінансування. Посилення інвестиційної привабливості	Підвищення платоспроможності і ліквідності. Оптимізація джерел фінансування поточних потреб підприємства

Джерело: власні дослідження.

У результаті проведених групувань утворюються два паралельні ряди, розраховані за фінансовою і управлінською складовою в розрізі адміністративних районів Вінницької області (табл. 2).

Вищевикладені дані засвідчують, що близько 40,7% адміністративних районів області мають доволі низьку ефективність управління фінансовими ресурсами; 48,2% – середній рівень і лише 11,1% – високий.

Таблиця 2. Характеристика кластерних утворень аграрних підприємств адміністративних районів Вінницької області, 2010 р.

Клас-тери	Назва кластера	Кількість районів у кластері	Середній загальний рейтинг кластера (балів)	Питома вага групи районів у вибірці, %
1.	Група районів з низьким рівнем ефективності управління фінансовими ресурсами (Барський, Липовецький, Могилів-Подільський, Муровано Куриловецький, Оратівський, Тростянецький, Чечельницький та інші)	10	4,4	40,7
2.	Група районів із середнім рівнем ефективності управління фінансовими ресурсами (Крижопільський Жмеринський, Іллінецький, Погребищенський, Хмільницький, Ямпільський)	12	7,2	48,2
3.	Група районів із високим рівнем ефективності управління фінансовими ресурсами (Гайсинський, Немирівський, Тростянецький, Калинівський, м. Вінниця)	4	9,4	11,1

Джерело: власні дослідження.

Для аналізу доцільності фінансової підтримки на рівні самих сільськогосподарських підприємств можна скористатися виробничою функцією в темповій формі. Вона пов'язує вихід продукції через темпи зміни двох факторів: затрат капіталу та праці. У загальному вигляді вона має таку форму:

$$Y_i = A_0 K + A_1 \alpha + V,$$

де Y_i – вихід продукції (товарна продукція на 1 га); K – величина витрат капіталу (грн/га); α – величина витрат на оплату праці (грн/га); V – вільний компонент.

Використання цього показника в темповій формі типу CES дозволило встановити, що приріст капіталу на 1% при вирощуванні соняшнику дозволяє досягти збільшення виходу продукції на 6,8%.

Висновки. При визначенні рівня державної підтримки аграрних товаровиробників доцільним є використання методичних підходів, які ґрунтуються на обчисленні приросту прибутку у результаті зростання рівня

державної підтримки та відносної економії від зниження собівартості продукції чи послуг. Використання методики рангової кореляції при обґрунтуванні механізму фінансово-ресурсного забезпечення сільськогосподарських підприємств на рівні регіону дає можливість визначати ефективність залучення, використання та управління фінансовими ресурсами сільськогосподарських підприємств в розрізі адміністративних районів. При розрахунку фінансової підтримки на рівні сільськогосподарських підприємств доцільним є застосування виробничої функції, яка пов'язує вихід продукції через темпи зміни двох факторів: затрат капіталу та праці.

Література

---

1. Аграрний сектор економіки України (стан і перспективи розвитку) / М.В. Присяжнюк, М.В.Зубець, П.Т. Саблук [та ін.]; Ін-т аграр. економіки. – К., 2011. – 1008 с.
  2. Білик Ю.А. Державний захист вітчизняного сільськогосподарського товаровиробника та протекціоналістська політика в Україні / Ю.А. Білик. – К.: Урожай, 2000. – 171 с.
  3. Державна підтримка агросфери: еволюція, проблеми; монографія / О.М. Бородіна [та ін.]; ДУ "Ін-т економіки та прогнозування НАН України. – К., 2008. – 264 с.
  4. Калетнік Г.М. Розвиток організаційно-функціональних структур управління в регіональних економічних системах: монографія / Г.М. Калетнік, А.Г. Мазур, О.Г. Кубай; Вінниц. держ. аграр. ун-т. – Вінниця, 2009. – 185 с.
  5. Кваша С.М. Механізм державної підтримки сільськогосподарського виробництва та шляхи його удосконалення: монографія / С.М. Кваша, О.Д. Витвицька, К.В. Наконечна; Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України. – К.: ННЦ "Ін-т аграр. економіки", 2009. – 197 с.
  6. Механізми ефективного розвитку економіки аграрної сфери АПК України: моногр. / Л.М. Анічин, Г.О. Андрусенко, В.О. Галушко [та ін.]; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. Харк. регіон. ін-т держ. упр. – Х.: Вид-во "Магістр", 2006. – 295 с.
  7. Могильний О.М. Регулювання аграрної сфери / О.М. Могильний. – Ужгород: УВА, 2005. – 400 с.
  8. Скидан О.В. Інституціональні засади формування аграрної політики України: монографія / О.В. Скидан. – Житомир: Полісся, 2010. – 308 с.
-
-